

บทที่ 5

เบญจศีล อกุศลมูล 3 โลกธรรม 8

เบญจศีล

ความสำคัญของเบญจศีล

เบญจศีลเป็นธรรมสำคัญหมวดหนึ่ง เพราะเป็นธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ความสำคัญ
ของเบญจศีลจะเห็นได้จากคำเรียกชื่อของเบญจศีลซึ่งมีอยู่หลายคำ และแต่ละคำล้วนบ่งบอก
ถึงความสำคัญของเบญจศีล คือ

1. สิกขาบท 5 (ข้อปฏิบัติในการฝึกตน 5 ประการ)
2. ธรรม 5 (ธรรมที่พึงมีพึงปฏิบัติ 5 ประการ)
3. นิจศีล (ศีลที่คฤหัสถ์ควรรักษาเป็นประจำ)
4. มนุษยธรรม (ธรรมของมนุษย์ ธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์)

สรุปว่า เบญจศีลเป็นเครื่องวัดมนุษย์และเป็นสิ่งยืนยัน “ความเป็นมนุษย์” ของมนุษย์

ความหมายของเบญจศีล

เบญจศีลมาจากคำ เบญจจะ กับ ศีล เบญจจะแปลว่า 5 ศีล แปลว่า ความประพฤติที่ดี
ข้อปฏิบัติที่ดี เบญจศีลจึงแปลว่า ความประพฤติที่ดี 5 ประการ หรือ ข้อปฏิบัติที่ดี 5 ประการ
หรือข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว 5 ประการ คือ

1. ปาณาติปาตา เวรมณี (เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าหรือเบียดเบียน
กัน)
2. อทินนาทานา เวรมณี (เว้นจากการถือเอาของที่มีได้ให้ เว้นจากการลักโกง
หลอกหลวง ทำลายทรัพย์สิน)

3. กาเมสุมิจจาจารา เวรมณี (เว้นจากการประพาศิตินในกาม เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน)
4. มุสวาทา เวรมณี (เว้นจากการพูดเท็จ)
5. สุราเมรมยัมชปมาทฎฐานา เวรมณี (เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ)¹

ประโยชน์ของเบญจศีล

เบญจศีลเป็นธรรมที่ช่วยพัฒนาชีวิตและสังคมให้เป็นชีวิตและสังคมที่ดีงาม คือชีวิตและสังคมที่เว้นจากการปลงชีวิต มีความรักความเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (ศีลข้อที่ 1) เว้นจากการลักทรัพย์ เคารพสิทธิ์ซึ่งกันและกัน (ศีลข้อที่ 2) เว้นจากการประพาศิตินในกาม ไม่ล่วงละเมิดในบุตรภรรยาของผู้อื่น ส่งเสริมความรักความผูกพันในครอบครัว สังคม (ศีลข้อที่ 3) เว้นจากการพูดเท็จขาดเหตุผลไว้ประโยชน์ ส่งเสริมสัจจะ เคารพสัจจะ (ศีลข้อที่ 4) เว้นจากการประทุษร้ายสติปัญญาของมนุษย์และสังคม เคารพสติปัญญาของมนุษย์และสังคม (ศีลข้อที่ 5)

บัณฑิตแต่โบราณท่านพรรณนาประโยชน์ของเบญจศีลว่าเป็นธรรมที่พัฒนาชีวิตและสังคม คือเป็นธรรมที่นำชนทั้งหลายไปสู่สุคติ ถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์ และถึงความดับทุกข์(นิพพาน)

เบญจศีลจึงมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาชีวิตและสังคมให้เป็นชีวิตและสังคมที่สงบสุข ปลอดภัยมีคุณภาพและเอื้ออำนวยแก่การพัฒนาอื่น ๆ ขึ้นไป

เบญจศีลที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล

เบญจศีลที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลมีลักษณะเป็นธรรมพื้นฐานของมนุษย์มีองค์ประกอบ 5 ประการ เป็นธรรมประจำโลก เป็นเครื่องวัดจิตใจของมนุษย์ เป็นธรรมที่รักษาตน

¹ พระราชนิพนธ์ (ประยูรย์ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. 2518. หน้า 143-144.

รักษาสังคม เป็นที่ชื่นชมของสังคม เป็นธรรมอันประเสริฐทำให้มนุษย์เว้นชั่วทำดี เป็นธรรมที่นำมามนุษย์ไปสู่นิพพาน ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมหนังสือดังต่อไปนี้

บทหนังสือเรื่องครอบครัวนอกของฉันทน์ อรมุต พงศ์นรา ปลอมพระองค์เป็นพระสงฆ์เพื่อไปสืบความลับ ณ มรกตนคร พระธิดาสุพรรณนิการ์ไม่แจ้งอุบายนิมนต์พระพงศนราเข้าวังให้พักที่หอพระ ถึงวันอุโบสถพระธิดาสุพรรณนิการ์ไปถวายภัตตาหารและฟังธรรม พระพงศนราแสดงเบญจศีลว่าเป็นธรรมที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ ดังนี้

พร้อมด้วยเหล่าสาวสุรางค์นางนิกร	ข้างฝ่ายราชธิดาสุพรรณนิการ์สมร
ถึงวันอุโบสถต่างสุขใจ	ล้วนอ่อนอ่อนน่ารักลักษณะ
นำถวายสังฆทานการบูชา	ความเลื่อมใสพุทธชาติศาสนา
เพื่อรับศีลภิญโญโมทนา	ที่หอพระฝ่ายหน้าปฏิมากร
นางหมอบกราบกราบกำประนมกร	ความศรัทธาแนในน้ำใจสมร
ข้างฝ่ายพระพงศนราผู้ปลอมองค์	เชื่อนั่นอนด้วยศรัทธาบารมี
ก็ให้ศีลสวยงามตามพิธี	เป็นพระสงฆ์ทรงศีลชินศรี
ถือปาณาติหนาย่าฆ่าสัตว์	โยมจงมีศีลห้าสมาทาน
ข้อสามว่ากาเมสุมิจฉาจาร	อย่าฉ้อโกงสมบัติพัสถาน
ข้อสุขาบาถือยาเสพติด	ผิวเมียทำนชายหญิงอย่าชิงเขย
สมาทานศีลห้าอย่าละเลย	สุรารสเมรียอย่าได้สวຍ
	ให้คุ้นเคยอยู่ในธรรมแห่งน้ำใจ ¹

บทหนังสือเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ของกัน ทองหล่อ สังข์ศิลป์ชัย สอนนางยักษ์ ยันทั้งให้รู้และถือเบญจศีล และบอกว่าเป็นธรรมประจำโลก เป็นเครื่องวัดจิตใจมนุษย์ ดังนี้

¹ ฉันทน์ อรมุต . บทหนังสือเรื่องครอบครัวนอก . 2532. หน้า 90-92.

สังข์ศิลป์ชัย ... เป็นบุญแล้วพี่ ถ้าอย่างนั้นพี่จงถือเอาศีลห้านี้ไว้เป็นประจำ คือ ปาณาหามฆ่าสัตว์ อทินนาไม่ลักทรัพย์ กาเมไม่ล่วงกามคุณ มุสาไม่โกหก สุราไม่ดื่มเครื่องคองของเมา ทั้งห้าอย่างนี้เป็น ศีลประจำโลกและเป็นศีลที่วัดจิตใจสัตว์เครื่องจาง ถ้าท่านมี ศีลธรรม ท่านก็เป็นมนุษย์แล้วไม่ใช่สัตว์เครื่องจาง แล้วท่านจง เลิกจากการฆ่าผู้คนในเมืองเวียงชัยเสียตั้งแต่บัดนี้ แล้วก็ท่านจะ ติดตามเราไปด้วยหรือ

ยันทัง... ขอให้น้องสังข์ศิลป์ชัยเรียกข้ายันทัง เมื่อเอ่ยออกชื่อแล้วก็รีบไป ทันทัง แต่ขอให้ข้าพเจ้าได้กลับไปที่อยู่ที่อยู่อาศัยตามประสาจะไม่ต้อง ติดตามท่านไป ข้าพเจ้าขอกราบลาสังข์ศิลป์ชัยไปก่อน สาธุ ศีล 5 นั้นจะขอรับเป็นประจำ¹

ในบทหนังตะลุงเรื่องหลงชาติ ของกัน ทองหล่อ เจ้าหลงได้บารวเรื่องเบญจศีล กับ 2 พี่เลี้ยง คือ ปราบกับดิก เห็นว่า เบญจศีลเป็นธรรมสำหรับโลก เป็นเครื่องวัดจิตใจ มนุษย์ เช่นเดียวกัน ดังนี้

หลงชาติ ... ในขณะที่ผมยังมีชีวิตอยู่นะฮะ ผมจะช่วยรักษาน้ำเงินนี้ไว้ ถ้าผม ตายไปเสียกับน้ำมือโจรนี้แล้วก็ไม่เป็นไรหรอกครับ ชาวบ้านพี่น้องใน บ้านโพเงินไปขึ้นกับโจรเสียก็ไม่ว่า แต่ในระหว่างที่ผมยังอยู่ผมจะต้อง ช่วย สำหรับเรื่องคนชาติศีลธรรมนี้หลงพ่อท่านไม่ยอมครับ ท่านพูดถึง ว่ามนุษย์ในโลกนี้จะต้องประกอบด้วยศีลธรรมนะฮะ ถ้าไม่มีศีลธรรม แล้วก็จะ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ไม่ได้ อย่างศีลห้า ท่านบอกว่าศีลห้าไม่ใช่

¹ พงศ์พันธ์ กินนิมิตร. ประวัติและผลงานวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังกัน ทองหล่อ. 2534.

ของพระพุทธเจ้า ศิลานี้เป็นศิลปะสำหรับโลก โดยธรรมชาติแล้วโลกมีไว้
 เพื่อให้มนุษย์วัดความสูงต่ำในระดับจิต เป็นเครื่องวัดจิตใจของมนุษย์
 หมายความว่า ปาณาไม่ให้ฆ่าสัตว์ อทินนาไม่ให้ลักทรัพย์ กาเมไม่ให้
 ล่วงในกามคุณ มุสาไม่ให้โกหก สุราไม่ให้กินสุรา ทีนี้ถ้าหากว่ามนุษย์
 คนใดที่ไม่มีศีลธรรม มันผู้นั้นไม่ใช่มนุษย์ มันเป็นสัตว์ คนก็เหมือนกัน
 ถือเป็นสัตว์มนุษย์ หรือมนุษย์สัตว์ แต่ถ้าสัตว์มนุษย์นั้นถ้ามันไม่มี
 ศีลธรรม ก็เป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่สัตว์มนุษย์อย่างนี้ละ ทีนี้ที่อาจารย์
 บอกว่าอย่างอัยมหาโจรที่คิดจะฆ่าพ่อของมัน และคิดจะทำลาย
 พระราชทรัพย์ สมบัติของปู่ย่าตาทวดของตัวเอง อาจารย์บอกว่ามันผู้นั้น
 เดรัจฉาน จึงขอให้เราทุกคนที่มาอยู่ในบ้านนี้จงยึดเอาศีลห้า ถือศีลห้า
 นะฮะ เออ พอจะถือกันได้มั๊ย

ดิก ... ไม่หนักครับ ๑

หลงชาติ ... คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมยทรัพย์ ไม่ล่วงกามคุณ ศิลข้อสามนี้ท่าน
 รู้ไหม

ปราบ ... รู้ครับ ไม่เอาเมียเพื่อน

หลงชาติ ... ทีนี้ไม่โกหกกัน เออ แหละเราไม่ดื่มสุราให้เมาเมาด้วยกัน ถ้าไม่ข้อหนึ่ง
 ข้อใด ก็อย่างน้อยสัก 3 ข้อ ก็ให้ถือไว้ อย่างน้อยก็เป็นคนสักครั้งก็ยังดี
 แต่ถ้ามันไม่ถือทั้ง 5 ข้อจริง ๆ แล้ว มันผู้นั้นคือเดรัจฉาน แล้วก็ห้าม
 ไม่ให้อยู่บ้านโพเงินด้วย ท่านอาจารย์ก็บอกว่าไม่ให้กลัวคนใจบาป
 อย่างอัยชาติสิงห์ ลูกของมหาโจรแห่งเชิงเขาวิญญะ

ดิก ... ครับ¹

¹ พงศ์พันธ์ ทัศนนิมิตร. ประวัติและผลงานวรรณกรรมหนังสือของหนังสือ. 2534.

บทกวีสอนศิษย์ ของศรีพัฒน์ เกื้อสกุล กล่าวถึง เบญจศีลว่า เป็นธรรมที่รักษาคณ
รักษาสังคม เป็นที่ชื่นชมของสังคม ดังนี้

อาจารย์เห็นหลานมาไหววอน	เพื่อรับพรตั้งหน้าลาจากไป
ก่อนจากไปอาจารย์ขอสอนไว้	จำให้ได้เรื่องศีลธรรมนำนิสัย
สมัยนี้มันยุ่งยากลำบากใจ	ไม่ซึ้งในพระธรรมพระสัมมา
มันช่าง่ายตายง่ายหญิงชายเรา	บ้างตายเปล่าเป็นเปล่ากันนักหนา
จะโทษนั่นโทษนี่ที่เกิดมา	แต่เราไม่รู้ว่ของใครดี
หนึ่งศีลห้าเจ้าหรือถือเอาไว้	จะไม่ตายตามคำว่าของพระฤๅษี
เพราะเป็นหลักสังคมนิยมมี	ของที่ดีคือศีลห้าพาสังคม
รู้จักรักรู้จักหารักษากาย	สิ่งชั่วร้ายมันบังคับมาทับถม
รู้ศีลห้าเป็นเครื่องพาซึ่งสังคม	ให้ชาวบ้านท่านนิยมซึ่งน้ำใจ ¹

บทหนึ่งตะลุงเรื่องลูกหลงแม่ ของฉิ้น อรมุต พระโยคีเทศนาโปรดพระเจ้ากรุงชวา
ได้กล่าวถึง เบญจศีลว่า เป็นธรรมอันประเสริฐ ทำให้มนุษย์เว้นชั่ว ทำดี ดังนี้

สมเด็จพระเจ้ากรุงชวาราช	อภิวัตน์นับถือพระฤๅษี
ที่เมตตาข้าพเจ้าในคราวนี้	ไม่รู้ที่เปรียบปานสถานใด
พระโยคีชี้แจงให้แจ้งประจักษ์	อ้างเอาหลักธรรมมาปราศรัย
อันทุกขังตั้งแต่เกิดกำเนิดใน	ที่ร้อนใจมีทั่วทุกตัวตน
เพราะต้นหาสาธารณ์เป็นการหลง	มักเวียนวงกิเลสเกิดเหตุผล
กามราคะพาให้ชั่วจึงมีวามนธ์	ตัดมรรคผลทางประโยชน์โพธิญาณ
ถือปณานอทินน่าย่ำสัตว์	อย่าฉ้อโกงสมบัติพัสถาน

¹ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา วิทยาลัยครูสงขลา. บทหนึ่งตะลุงดีเด่นในอดีต. 2524.

บทที่สามว่ากาเมสุมิจฉาจาร	ผัวเมียท่านชายหญิงอย่างชิงเซย
ที่มูสาบาลือย่าขี้ปด	สุรารสเมรัยอย่าได้เสวย
ถือศีลห้าสิ่งไรไม่เปรียบเปรย	เป็นการเลยละชั่วกระทำดี
แล้วสิทธาลากลับไปอวาสา	ชวราชเล็กทัพกลับกรุงศรี
สรุปรัดคัตว่าถึงธานี	เจ้าบุรีเข้าสู่ประตุงวัง ¹

บทหนึ่งตะลุงเรื่องเสียแรงรัก ของฉิน อรมุต พระโยคีเทศนาโปรดยักษ์กุเวรจักร
ได้กล่าวถึง เบญจศีลว่า เป็นธรรมที่นำมามนุษย์ไปสู่นิพพาน ดังนี้

จงฟังธรรมค่านับดับโมโห	ที่โทโสต่างเสียมค้อยเลื่อมใส
อันทุกขังตั้งแต่เกิดกำเนิดใน	ที่ร้อนใจมีทั่วทุกตัวคน
เพราะคณหาสาธารณเป็นการหลง	มักเวียนวงด้วยกิเลสเกิดเหตุผล
เพราะวาคะพาให้ชั่วจึงมัวมนตร์	ตัดมรรคผลทางประโยชน์โพธิญาณ
ถือปาลาอทินนาอย่าฆ่าสัตว์	อย่านิยมสมบัติพัสสถาน
บทสามว่ากาเมสุมิจฉาจาร	ผัวเมียท่านชายหญิงอย่าชิงเซย
ที่มูสาบาลือย่าขี้ปด	สุรารสเมรัยอย่าไปเสวย
ถือศีลห้าสิ่งไรไม่เปรียบเปรย	จะได้เขยชมชื่นพระนิพพาน ²

เปรียบเทียบเบญจศีลที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตะลุงกับเบญจศีลที่เป็นพุทธธรรม

เบญจศีลที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตะลุงดังกล่าวนี้ หากเปรียบเทียบกับเบญจศีลที่เป็นพุทธธรรมก็สรุปได้ว่า เบญจศีลที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตะลุงมีลักษณะที่สอดคล้องกับเบญจศีลที่เป็นพุทธธรรม คือ เป็นธรรมพื้นฐานของมนุษย์ มีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ

¹ ฉิน อรมุต. บทหนึ่งตะลุงเรื่องลูกหลงแม่. 2532. หน้า 14-15.

² ฉิน อรมุต. บทหนึ่งตะลุงเรื่องเสียแรงรัก. 2532. หน้า 14.

“1. ละเว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต 2. เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้อย่างจิตคิดลัก 3. เว้นจากการประพฤติดิคนอกใจ 4. เว้นจากกล่าวเท็จ 5. เว้นจากดื่มน้ำเมา คือ สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท”¹ เป็นธรรมที่เกื้อกูลชีวิตและสังคม ทำให้มนุษย์เว้นชั่ว ทำดี นำมนุษย์ไปสู่สุคติ นิพพาน ได้

อกุศลมูล 3

ความสำคัญของอกุศลมูล 3

อกุศลมูล เป็นรากเหง้า บ่อเกิดของบาป อกุศล ความชั่ว ความทุกข์ ทั้งหมด อกุศลมูล จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของมนุษย์โดยเฉพาะพฤติกรรมฝ่ายชั่ว ซึ่งเป็นที่มาของความทุกข์ทั้งปวงของมนุษย์

ความหมายของอกุศลมูล 3

อกุศลมูล แปลว่า รากเหง้าของอกุศล หรือต้นตอของความชั่ว 3 ประการ คือ

1. โลภะ (ความอยากได้)
2. โทสะ (ความคิดประทุษร้าย)
3. โมหะ (ความหลง)

อกุศลมูลทั้ง 3 นี้ เกิดจากอวิชชา ความไม่รู้ คือ ไม่รู้จักตนและสรรพสิ่งตามความเป็นจริง จึงเห็นผิด เห็นแก่ตน หลงตน ซึ่งส่งผลให้เกิดความทุกข์ทั้งแก่ตนและคนอื่น

ประโยชน์ของอกุศลมูล 3

อกุศลมูล 3 เป็นรากเหง้าของอกุศลหรือเป็นต้นตอของความชั่ว การรู้จักอกุศลมูล ทำให้มนุษย์รู้จักละเว้นความชั่ว คือ ละเว้นอกุศลมูล โลภะ โทสะ โมหะ นั้นได้

¹ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). หลักพระพุทธศาสนา. 2514. หน้า 89.

อนึ่งเนื่องจากกรรมทุกหมวด จะมีสภาวะที่ตรงข้ามอยู่เสมอ เมื่อทราบสภาวะหนึ่งก็จะทำให้ทราบอีกสภาวะหนึ่งที่อยู่ตรงข้ามด้วย การรู้จักอกุศลมูล 3 จึงทำให้มนุษย์รู้จักสภาวะตรงข้าม คือ กุศลมูล 3 ด้วย คือ เมื่อรู้จักอกุศลมูล 3 คือ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นรากเหง้าของอกุศล หรือต้นตอของความชั่วว่า เกิดจากอวิชชา ก่อให้เกิดทุกข์ทั้งแก่ตนและคนอื่น เป็นสิ่งที่ควรละเว้น ก็ย่อมรู้จัก กุศลมูล 3 อโลภ (ความไม่โลภ ความคิดเผื่อแผ่) อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย ความเมตตา) อโมหะ (ความไม่หลง ความมีปัญญา) ด้วยว่าเป็นรากเหง้าของอกุศล หรือต้นตอของความดี เกิดจากอวิชชา ความรู้ คือ รู้จักตนและสรรพสิ่งตามความเป็นจริง จึงเห็นถูก ไม่เห็นแก่ตน ไม่หลงตน ซึ่งส่งผลให้เกิดความสุขทั้งแก่ตนและคนอื่น เป็นสิ่งที่ควรกระทำ

อกุศลมูล 3 จึงมีประโยชน์ต่อมนุษย์ ทำให้มนุษย์รู้จักรากเหง้าของความชั่ว รู้จักละเว้นความชั่ว รู้จักเปรียบเทียบ รู้จักกุศลมูล 3 ซึ่งเป็นรากเหง้าของความดี และรู้จักประกอบกรรมดี การรู้จักละเว้นความชั่ว และประกอบกรรมดีนั้น เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่มนุษย์และสังคม

อกุศลมูลที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล

อกุศลมูลที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล มีลักษณะเป็น กิเลส 3 ประการ คือ โลภะ โทสะ โมหะ ที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ เป็นตัวบงการโชคชะตาชีวิตมนุษย์ เป็นโทษต่อการประพฤติธรรม ทำให้มนุษย์ต้องหลงวนเวียนอยู่ในความทุกข์ ชักนាំมนุษย์ไปสู่อบาย จะเห็นได้จากวรรณกรรมหนึ่งตระกูล ดังนี้

บทหนึ่งตระกูลเรื่องกามเทพลวง ของฉันทน์ อรมุต เจ้าชายวงศ์สุริยาหลงรักเจ้าหญิงคุษฎี ซึ่งหนีมาบวชชี อดสำหตามมาถึงอาศรมพระฤๅษี พระฤๅษีกล่าวเตือนสติพระวงศ์สุริยาว่า กิเลส อกุศลมูล มีอิทธิพลต่อมนุษย์ ทำให้มนุษย์ต้องหลงวนเวียนอยู่ในความทุกข์ (สังสารวัฏ) ชักนាំมนุษย์ไปสู่อบาย ดังนี้

พระโยคีชี้แจงให้แจ้งเหตุ	กองกิเลสที่มันกล้าสุดฝ่าฝืน
คิดยุ่งยงชิงชังไม่ยั้งยั้ง	เป็นแต่พื้นโลกหลงต้องวงเวียน
อนิจจังสังสารวัฏฏเอย	มันหลงเลยไปมาลมพาเหียน
ไม่สิ้นสุดความประสงค์ต้องวงเวียน	ดูอาเกียรถ้าจะเปรียบเหมือนเหยียบตน
แม้ผู้ใดพัวพันไม่ห่มนุ่งล้าง	ก็เสียทางเหมือนไม่รักซึ่งมรรคผล
ตั้งคุมวงกงเกวียนต้องเวียนวน	มันไว้ผลชั๊กหลงลงอบาย ¹

และจากบทหนึ่งตะลุงเรื่องเดียวกัน เมื่อเจ้าหญิงคุษฎีทราบข่าวว่า คุณิตาพระเชษฐา ถูกเจ้ากรุงลาวประหารชีวิต จึงลาอาจารย์ไปกรุงลาวเพื่อแก้แค้นแทนพระเชษฐา ฤๅษีได้ให้ โอวาทว่า อกุศลมูล 3 (โลก โกรธ หลง) เป็นโทษต่อการประพฤตินิยม (การทำความคิด) และทำให้มนุษย์ตกอยู่ในความทุกข์ ดังนี้

พระอาจารย์ท่านให้ธรรมโอวาท	อย่าอาฆาตปัจจามิตรผิดวิสัย
ตัวเป็นชีมีธรรมประจำใจ	มันอยู่ในเมตตาสมาทาน
โลกโกรธหลงจงเห็นว่าเป็นโทษ	เสียประโยชน์ทางธรรมกรรมฐาน
อนิจจังยังขั้นธสันดาน	ย่อมสาธารณ์ทัฬหจมแผ่นดิน
เกิดมาแล้วย่อมตายวายชีวาตม์	อย่าอาฆาตคิดร้ายหมายถวิล
ตัวกิเลสเจตนาเป็นราकिन	ให้สัตว์ดินอยู่ในห้วงคือบ่วงมาร
นางรับคำธรรมะจากคาบส	จำจิตจคมั่นมั่นตัวแก่นสาร
ถวายเป็นคำรำลาพระอาจารย์	นางกราบกรานถอยออกนอกศาลา ²

¹ จีน อรมต. บทหนึ่งตะลุงเรื่องกามเทพหลวง. 2532. หน้า 92.

² แผลงเติม. หน้า 18.

บทกวีจอบทหนึ่งตะลุมเรื่องคมพิฆาต ของฉันทน์ อรมุต พรรณนาบรรยากาศ
ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์และสรุปว่า อุกุศลมูล (กิเลส) เป็นตัวบงการโชคชะตาชีวิตมนุษย์
ดังนี้

(พรรณนาหลังพักเที่ยงคืนก่อนจะเริ่มเรื่องใหม่)

หยาดน้ำค้างพร่างพลัดกำคัตติก	ประกายพฤษภแจ่มจ้าท้องฟ้าใส
สายลมแผ้วผ่านผิวทิวไม้ไกว	พัดพาโอละองเย็นจับเส้นพราว
จักจั่นกลั่นเกลี้ยงส่งเสียงแจ้ว	เหมือนเพลงแอ่วบักเสียวร้องเกี่ยวสาว
จันทร์แจ่มฟ้าราศีรัศมีดาว	อากาศหนาวเริ่มโรยมาไปรยปราย
คิดถึงเบาะที่เคยนอนหมอนเคยหนุน	เคยอบอุ่นต้องอ้างว้างมาห่างหาย
ต้องเวร่อนจรจัดถึงพลัดพราย	เหมือนนกไรร่วงรังที่หวังปอง
สิทธิ์เสรีมีทุกคนบนวิถี	นอกจากมีหรือจนสุขหม่นหมอง
ทุกชีวิตผูกพันตามควรลอง	ชะตาของคนเราไม่เท่ากัน
จึงแตกต่างอย่างคินกับถิ่นฟ้า	ศักดิ์นาเกียรติยศจึงลดหลั่น
กลายเป็นข้อส่อเสียดเบียดเบียนกัน	ถึงใครหยันก็ต้องอยู่ยอมผู้ตาย
ใครตกอับดับขันสวรรคตสาป	คนเคยกราบกรานลดหน้าหงาย
มีแต่เงาเอาเป็นเพื่อนติดเตือนกาย	สวรรคตวายให้เห็นเป็นมลายา
โลกสร้างคนวนเวียนเปลี่ยนประหลาด	ให้อ่านาจน้าวโน้มฉาบโฉมหน้า
เจริญรุดลัมล้างต่างเวลา	เหมือนเกิดมาเพียงเพื่อเป็นเหยื่อกล
สิทธิ์เสรีมีทุกคนบนแหล่งโลก	แต่ว่าโชคเปลี่ยนปรับให้สับสน
ไปตามเกณฑ์เอนเอียงไม่เที่ยงทน	ตราบที่คนมีกิเลสเป็นเศษเกิน ¹

¹ ฉันทน์ อรมุต. บทหนึ่งตะลุมเรื่องคมพิฆาต. 2532. หน้า 38.

เปรียบเทียบอกุศลมูล 3 ที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลกับอกุศลมูล 3 ที่เป็นพุทธธรรม

อกุศลมูล 3 ที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลดังกล่าวนี หากเปรียบเทียบกับอกุศลมูล 3 ที่เป็นพุทธธรรม ก็สรุปได้ว่า อกุศลมูล 3 ที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลซึ่งมีลักษณะเป็นกิเลส 3 ประการ คือ โลกะ โทสะ โมหะ ที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ เป็นตัวบงการโชคชะตาชีวิตมนุษย์ เป็นโทษต่อการประพฤติธรรม ทำให้มนุษย์ต้องหลงวนเวียนอยู่ในความทุกข์ ชักนํามนุษย์ไปสู่อบาย นั้นมีลักษณะสอดคล้องกับอกุศลมูล 3 ที่เป็นพุทธธรรม คือ ธรรมที่เป็นรากเหง้าของกุศล หรือ ต้นตอของความชั่ว มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ โลกะ โทสะ โมหะ

อนึ่งอกุศลมูล 3 ที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล มีลักษณะเช่นเดียวกับวัฏฏะ 3 (ไตรวัฏฏ์) คือ กิเลสวัฏฏ์ กรรมวัฏฏ์ วิปากวัฏฏ์ อกุศลมูล 3 จึงอาจจัดอยู่ในวัฏฏะ 3 ได้ด้วย

โลกธรรม 8

ความสำคัญของโลกธรรม 8

โลกธรรม 8 เป็นธรรมประจำโลก เป็นธรรมที่สำคัญเพราะเป็นธรรมที่ทุกคนต้องประสบ โลกธรรม 8 จึงเป็นธรรมที่ทุกคนต้องเรียนรู้

ความหมายของโลกธรรม 8

โลกธรรม แปลว่า ธรรมดาของโลก หรือเรื่องของโลก โลกธรรม 8 จึงแปลว่า ธรรมดาของโลก หรือเรื่องของโลก 8 ประการ คือ

1. ลาภ (ได้ลาภ มีลาภ)	2. อลาภ (เสียลาภ สูญเสีย)
3. ยศ (ได้ยศ มียศ)	4. อยศ (เสียยศ)
5. นินทา (ติเตียน)	6. ปัสสา (สรรเสริญ)
7. สุข (ความสุข)	8. ทุกข์ (ความทุกข์) ¹

¹ พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. 2518. หน้า 181.

โดยสรุปโลกธรรม มี 2 ส่วน คือ ลาก ยศ สรรเสริญ สุขเป็นอิฏฐารมณ์ คือ ส่วนที่น่าปรารถนา น่าชื่นชม และอลาก อยศ นินทา ทุกข์ เป็นอนิฏฐารมณ์ คือ ส่วนที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าชื่นชม

ประโยชน์ของโลกธรรม 8

โลกธรรม 8 เป็นธรรมที่แสดงถึงธรรมชาติโลก หรือชีวิตว่ามี 2 ด้าน คือ ด้านสุข ชื่นชม น่าปรารถนา และด้านทุกข์ ขมขื่น ไม่น่าปรารถนา ชีวิตมนุษย์ต้องประสบกับโลกธรรมทั้ง 2 ด้าน น้อยอยู่เสมอ โลกธรรม 8 จึงบอกธรรมชาติหรือบอกความจริงของโลกแก่มนุษย์ ทำให้มนุษย์รู้จักทัน รู้จักวางท่าที เมื่อประสบกับโลกธรรม 8 ไม่หลงติดตันอยู่ในความสุข หรือความทุกข์ สามารถทำใจให้เป็นอิสระอยู่เหนือสุขและทุกข์ได้ เป็นผู้ปราศจากทุกข์อย่างแท้จริง

โลกธรรม 8 ที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล

โลกธรรม 8 ที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล มีลักษณะเป็นธรรมที่เป็นธรรมชาติโลก มนุษย์ทุกคนต้องประสบ มีองค์ประกอบ 8 ประการ ดังจะเห็นได้จากบทหนึ่งตระกูล ดังนี้

บทหนึ่งตระกูลเรื่องน้องแก้ว ของฉันทน์ อรมุต กล่าวถึง โลกธรรม 8 ว่า เป็นธรรมที่เป็นธรรมชาติโลก มนุษย์ทุกคนในโลกต้องประสบโลกธรรม 8 คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ มีสุขมีทุกข์ มีสรรเสริญ มีนินทา ดังนี้

(บรรยาย)

มนุษย์เรา ไม่ว่าจะเป็นเผ่าพันธุ์วรรณะใด ในโลกนี้ ย่อมมีความเสมอภาคกัน ในทางธรรมชาติ นั่นคือ สภาพของความเป็นมนุษย์ ก็เมื่อเป็นมนุษย์แล้ว ทุกคน จะต้องตกอยู่ภายใต้ความครอบงำของกฎธรรมชาติที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นโลกธรรม 8 คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ มีสุขมีทุกข์ สรรเสริญนินทา ไม่มีใครจะหนีพ้นไปจากกฎธรรมดานี้ได้ ไม่ว่าจะเป็นคนยากจนคนแค้น หรือมั่งมี

ศรีสุข ไม่ว่าจะเป็นสามัญชนชั้นต่ำ หรือผู้มีตำแหน่งยศถาบรรดาศักดิ์ แม้แต่พระราชอาชู้เป็นจอมคน ต่างก็มีชีวิต เวียนว่าย ตายเกิดอยู่ในกงล้อแห่งวัฏฏสงสารคู่กัน ทุกชีวิตย่อมเกิดมาเพื่อชดใช้หนี้แห่งกรรมด้วยกันทั้งสิ้น สามัญชนอย่าเพ็งนึกว่า เจ้านายชั้นผู้ใหญ่แล้วจะไม่มีกรรมทุกข์¹

เปรียบเทียบโลกธรรม 8 ที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลกับโลกธรรม 8 ที่เป็นพุทธธรรม

โลกธรรม 8 ที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลดังกล่าวนี หากเปรียบเทียบกับโลกธรรม 8 ที่เป็นพุทธธรรมก็สรุปได้ว่า โลกธรรม 8 ที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล มีลักษณะที่สอดคล้องกับโลกธรรม 8 ที่เป็นพุทธธรรม คือ เป็นธรรม ที่เป็นธรรมดาของโลก มีองค์ประกอบ 8 ประการ คือ มีลาภ-เสื่อมลาภ มียศ-เสื่อมยศ สรรเสริญ-นินทา สุข-ทุกข์ เช่นเดียวกัน เพียงแต่ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลเรียงลำดับแตกต่างออกไปบ้าง คือ เป็นมีลาภ-เสื่อมลาภ มียศ-เสื่อมยศ มีสุข-มีทุกข์ สรรเสริญ-นินทา

¹ ฉิ้น อรมต. บทหนึ่งตระกูลเรื่องน้องแก้ว. 2532. หน้า 23.